

УКРАЇНСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТОМ ВСЕ

Мета статті – дослідження вербалізації поняття “все” на матеріалі українських фразеологізмів. Виокремлено фразеологічні одиниці з компонентом “все”, що позначають повноту; класифіковано фразеологізми з компонентами-соматизмами, з компонентами-числівниками, фразеологізми з одиницями тематичного поля “простір”. Розглянуто структуру, семантику, стилістичне маркування та конотації фразеологізмів. Результати проведеного лінгвістичного аналізу дають підстави для уточнення змісту поняття “все”, що може бути використано для подальших досліджень у когнітивістиці.

Ключові слова: когнітивістика, поняття “все”, фразеологізм, компонент-соматизм, компонент-числівник, одиниці тематичного поля “простір”.

Danylenko Yu. Ukrainian Phraseological Units with the Component All.

The relevance of the study is due to the need to deepen the integration of the achievements of Ukrainian language and culture into the World Cultural Foundation. Modern cognitive science singles out universals, among which is the concept “all”; however, in Ukrainian studies there is no holistic description of the means of representation of this generally significant concept. The purpose of the article is to study the verbalization of the concept “all” on the basis of Ukrainian phraseological units. The tasks of the article are: 1) to highlight phraseological units (PU) with the component “all”, denoting completeness; 2) to classify PU by the presence of other components; 3) to carry out a linguistic analysis of PU; 4) to systematize the obtained results to clarify the content of the concept “all”. The solution of at least a part of the overall problem allows, from the standpoint of anthropomorphism, to deepen the characterization of the lexical system of Ukrainian language, which can be used in compiling phraseological dictionaries of Ukrainian language, ideographic dictionaries, cultural commentaries. A descriptive method, a method of component analysis, and an interpretation method were used in the process of extracting and analysing speech material and to summarize the results of the study.

*Based on the analysis of phraseological units with the component **all**, three most numerous groups were distinguished: PU with somatic components, PU with numeral components, PU with units of the thematic field “space”. According to the*

traditional classification, most of these phraseological units are phraseological combinations (phraseological expressions) and phraseological unities (phrasemes); idioms include special cases. The component **all** and its forms in these phraseological units denotes completeness, a set of phenomena, an increased course of actions, the highest degree of manifestation of quality. In some cases, this component may be absent, but the semantics of completeness in such phraseological units is still preserved. The most numerous are the groups of phraseological units with components-somatisms (**head, eyes, mouth, tongue, ears, lip, throat, blood, intestines**) and PU, which denote mental and moral qualities of a person, his or her emotional state (with the components **heart, soul, mind, thoughts, dreams**). In phraseological units with numeral components, the numeral **four** is the most common. The composition of phraseological units of the thematic field 'space' is complemented by the components **ends, winds, parts, sides, entrances, exits**; in many of them, connotative meanings are attached to spatial coordinates. All the above-mentioned components of phraseological units, together with the component **all**, represent the concept 'completeness', expanding and supplementing its meaning. Stylistic marking and connotation testify to the active inclusion of the pronoun **all** and its forms in the structure of phraseological units, which gives them additional colouring and evaluative depth. The study of this group of Ukrainian phraseological units allows us to characterize and detail the content of the concept "completeness", which significantly expands the idea of universals.

Key words: cognitive science, the concept "all", phraseological unit, component-somatism, component-numeral, units of the thematic field "space".

Вступ

Людство протягом усієї історії свого існування різними засобами намагається зрозуміти, описати, пояснити, схарактеризувати навколишній світ, і мова – один із найважливіших засобів його пізнання і відображення. Актуальність статті зумовлена необхідністю поглиблення інтеграції набутків української мови й культури у світовий культурний фонд. Усвідомлення самотності мови неможливе без знання її фразеології. Увага до досліджуваної проблеми зумовлена недостатньою мірою вивченості українських фразеологізмів з позицій антропоцентризму. Це спонукає вітчизняних науковців присвячувати свої праці зазначеній проблематиці, серед яких – професор Л. А. Лисиченко (1969; 1992), автори «Фразеологічного словника української мови» В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко (1998), дослідниця І. В. Тимченко (1990) та інші.

Сучасні вчені-когнітивісти виокремлюють універсалії, притаманні будь-якій мові, серед яких – поняття "все", на необхідність

дослідження якого вказувала польська дослідниця А. Вежбицька (Вежбицкая, 1997). Українські мовознавці О. О. Скоробогатова, О. В. Радчук, що належать до Харківської філологічної школи, на матеріалі поетичного дискурсу проаналізували граматичну реалізацію поняття “все” і його протилежності – поняття “відсутності” (Скоробогатова, 2021; Скоробогатова, & Радчук, 2021). Проблеми концептуальної і мовної картин світу знайшли відображення і в працях Л. А. Лисиченко з когнітивістики, зокрема в монографії «Лексико-семантичний вимір мовної картини світу» (2009). Однак в україністиці немає досліджень, присвячених цілісній характеристиці засобів репрезентації загальнозначущого поняття “все”.

Мета цієї статті – дослідження вербалізації поняття “все” на матеріалі українських фразеологізмів, що зумовлює постановку таких завдань: 1) виокремити фразеологічні одиниці (ФО) з компонентом “все”, що позначають повноту; 2) класифікувати ФО за наявністю компонентів: ФО з компонентами-соматизмами, ФО з компонентами-числівниками, ФО з одиницями тематичного поля “простір”; 3) здійснити лінгвістичний аналіз ФО; 4) систематизувати отримані результати, що дасть підстави для уточнення змісту поняття “все”. Розв’язання частини загальної проблеми дає можливість поглибити характеристику лексичної системи української мови з позицій антропоморфізму, що може бути використано в процесі укладання фразеологічних словників української мови, ідеографічних словників, подання культурологічних коментарів.

Методи дослідження

Використані методи дослідження сприяють вирішенню зазначених у статті завдань. У процесі виокремлення й аналізу мовного матеріалу та для узагальнення результатів дослідження використано описовий метод (для характеристики окремих фразеологічних одиниць); у процесі виявлення й опису семантичних особливостей ФО та їх компонентів – метод компонентного аналізу; для виявлення спільних та унікальних характеристик різних ФО – порівняльний метод; під час аналізу мовного матеріалу – метод інтерпретацій.

Виклад основного матеріалу

Фразеологізми з компонентами-соматизмами

Один із проявів антропоморфізму в мові – експлікація явищ і рис, притаманних людині. В українській мові досить широко представлені фразеологізми, у складі яких є компоненти-соматизми. Цю проблему розглянуто в кандидатській дисертації І. В. Тимченко «Структурно-семантичний аналіз фразеологічних одиниць з компонентами-соматизмами *голова, вухо, ніс, язик*» (Тимченко, 1990). У нашому дослідженні звернемо увагу на українські фразеологізми з компонентом “*весь*” і компонентами-соматизмами.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» зазначено такі форми й дефініції семантики займенника **весь**: **весь** (*увесь*), **всього** (*усього*) ч., **вся** (*уся*), **всієї** (*усієї*) ж., **все** (*усе*), **всього** (*усього*) с.; **всі**, **всіх** мн.: 1) ‘означає щось як ціле, неподільне, взяте повністю’; 2) у знач. ім. **все**, **всього** – ‘вичерпне охоплення, сукупність предметів, явищ, дій, понять; те, що є, без винятку’; 3) при ім. з прийм. **з** (*зо*), **на** ‘утворює сполуки способу дії, що означають повноту, посилений перебіг дії’ (ВТС). В українській мові досить широко представлені трикомпонентні фразеологічні сполучення з прийменником **на** (**на весь** (*все*) + ...) (усі приклади ФО в статті цит. за: Фразеологічний словник української мови). Розглянемо ті, у яких один із компонентів має денотативну основу ‘частини людського тіла’ (органи мовлення): **на весь рот** (з дієсловами *галасувати, гукати* тощо) – ‘дуже голосно’; (з дієсловами *їсти, глитати* тощо) – ‘з великим апетитом, зі смаком, жадібно’; **на весь язик** (*говорити*); **на все горло** (грубо: **на всю горлянку**) (*кричати, співати, сміятися*); **на весь голос** (*кричати, співати*) – ‘з усією повнотою’. Значення цих фразеологічних сполучень пов’язане з процесом мовлення (розмовляти, кричати, співати), з іншими фізіологічними процесами людини (позіхання, їжа). Означальний займенник **весь** (*все*) в конструкції з прийменником **на** утворює ‘сполуку способу дії, що означає повноту та посилений перебіг дії’. Значення опорної лексичної одиниці дає змогу досить легко зрозуміти значення всього фразеологічного вислову.

Прозорість значення притаманна й фраземі **протрубити** (*протуркотіти, протуркотати, протурчати, протуркати*) (*всі*) *вуха*, що означає ‘дуже надокучати кому-небудь постійними розмовами про одне й те ж саме’. Використання множини розповсюджує

дію на всіх, хто це може сприймати. Навпаки, умотивованість не збереглася у фразеологічному зрощенні (ідіомі) **на всю губу** (рідко *губу*), що вживається зі словами *господар, пан, пані* й має значення ‘великий, значний, справжній, заможний, багатий’. Ідіома позначає найвищий ступінь виявлення якості суб’єкта.

Фразеологізмам, у складі яких є компоненти **очі, кишки, кров**, притаманна переважно негативна конотація. Зокрема, **видивити (виглядіти)** / (діал.) **видивлювати (всі) очі** має значення ‘чекати з нетерпінням кого-небудь, утративши надію на його прибуття, повернення; зіпсувати зір, виглядаючи кого-небудь, чекаючи чогось’; **прогледіти (проглядіти, продивитися) (всі) очі** – ‘втомитися від виглядання, очікування кого-небудь звідкись’. Ці фразеологізми позначають стан пригнічення, страждання через тривале очікування.

У фраземі **вимотувати (мотати, тягти, тягнути) / вимотати (витягти) (всі) кишки** (з кого й без додатка); **повимотувати кишки** (про багатьох або тривалий час) значення ‘мучити, знесилювати кого-небудь чимось’ також має негативну конотацію: суб’єкт чинить насильницьку дію над об’єктом, примусово й болісно забирає те, що належить іншим. Схожа за значенням і семантичним забарвленням фразема з компонентом **кров: висмоктувати (випити і т. ін.) / висмоктати (випити і т. ін.) (всю) кров** – ‘дуже виснажувати, знесилювати кого-небудь; завдавати кому-небудь прикроців, великого клопоту своєю поведінкою, вчинками, ставленням; жорстоко експлуатувати кого-небудь, доводячи до крайнього виснаження’. Уживання в складі цих фразеологізмів словоформи **все** розширює значення компонентів **кишки** та **кров** від прямої назви частин фізичного тіла до символічного значення ‘все життя’, поглиблюючи загальний зміст цих фразем: ‘знущатися над кимось дуже довго’. Фразеологічна єдність із компонентом **кров** має антонімічну пару **віддати кров за (Батьківщину, родину, дітей)**: суб’єкт сам, за власним вибором, добровільно віддає свою кров (життя) за те, що для нього важливо, навіть важливіше за власне життя. Фіксуємо прояви антонімії: контекстуальна антонімія дієслів (**висмоктати** – **віддати**); напрямок дії суб’єкта (**забрати** – **віддати**); конотація фразем (негативна – позитивна). Можемо зазначити, що цим фразеологічним одиницям з компонентом **кров** притаманна амбівалентна характеристика.

Значення фразеологічної єдності **посилати всі громи й блискавки на голову** (чий, кому) – ‘із гнівом та роздратуванням говорити комусь щось неприємне’. Наявність компонента **все** розширює значення ФО до ‘прояву вищого ступеня невдоволення, гніву, злості’.

Утіленням емоційного, ментального та духовного стану людини є душа. Фразеологізми з компонентом **душа** амбівалентні за своїми значеннями. Різка негативна характеристика притаманна **фраземам вимотати (витягти) (всю) душу** (з кого й без додатка) – ‘завдавати клопотів, мук, страждань кому-небудь, набридаючи чимось неприємним’; **витягти (всю) душу** – ‘згубити, умертвити’. Значення прояву насилья зближує ці приклади із фраземами **вимотувати кишки, висмоккати кров**. Фіксуємо й позитивну характеристику: **вкладати / вкласти (всю) душу** – ‘робити, виконувати, здійснювати що-небудь з великою любов’ю, старанністю, натхненням’. Позитивні конотації характерні для фразем, у яких суб’єкт добровільно, за власним бажанням ділиться цінним для нього душевним скарбом; негативні конотації притаманні фраземам, значення яких пов’язане із примусовістю, насильством, пригніченням. Компонент **все** посилює значущість тих явищ, для характеристики яких використовують ці фразеологічні одиниці.

У буденній свідомості серце та душу часто ототожнюють, тому в нашій праці фразеологічні одиниці з компонентом **серце** розглянуто як ті, що належать ментально-емоційній структурі, а не за денотативним складником (серце – ‘орган фізичного тіла живої істоти’). До того ж, в українській мові є декілька фразеологічних сполучень, у яких компоненти **душа** й **серце** виступають синонімічними варіантами. У фраземах **всім серцем, всією душею**, що вживаються зі словом **любити** в значенні ‘щиро, гаряче’, зі словами **співчувати, розуміти** й под. в значенні ‘цілком, повністю, до кінця’, **прилинути всім серцем / всією душею** – ‘зріднитися з кимось, полюбити когось, щось’, прислівник **всім (всією)** позначає повноту дії – щирість і глибину почуттів суб’єкта. У фраземі **перевертати / перевернути всю душу (серце)** (‘мати сильне почуття тривоги, хвилювання, захоплення тощо’) прислівник **все (всю)** посилює значення цілковитого охоплення. В іншому прикладі серце ототожнюється з думками й мріями: **думкою (мріями, серцем і т. ін.) линнути (летіти); всіма думками летіти; в думці линнути** – ‘пориватися, прагнути до кого-небудь, чого-небудь, кудись’.

Деяким ідіомам, що характеризують розумову діяльність людини, притаманне жартівливе стилістичне забарвлення: **всі розуми поїсти** – ‘стати дуже розумним’, **мати (всі) клепки в голові** – ‘бути розумним, розсудливим’. Окремі фразеологічні одиниці мають стилістичний маркер *грубо, вульгарно*: **не всі вдома (дома)** використовують у значенні ‘хто-небудь дурний, недоумкуватий’ (така сама стилістична забарвленість зберігається й у формі риторичного питання (*чи*) **всі вдома (дома)?**).

Різні аспекти людини та її життя знаходять втілення у фразеологічних одиницях. Не лише фізичні, але й ментальні, і соціальні властивості людини можуть бути схарактеризовані фразеологічним сполученням **на весь (повен, повний) зріст**, що в поєднанні зі словами *стати, підвестися* має значення ‘випроставшись, не згинаючись’, а зі словами *змалювати, відтворити, зобразити* – ‘у всій повноті, повністю; дуже чітко, виразно’. Різноманітні можливості людини описують за допомогою фразеологічного сполучення **майстер (мастак) на всі руки**, яке має амбівалентну характеристику: 1) ‘людина, яка все вміє робити, вправна, тямуща в будь-якій справі’; 2) з маркером *зневажливо* – ‘той, хто здатний на погані, підступні, нечесні вчинки’. Залежно від контексту позитивні й негативні якості людини можуть зображуватися і за допомогою фрази **на всі штуки**, тобто здібний, вигадливий, ‘здатний до всього’.

Таку рису як байдужість у розмовній формі репрезентує фразеологічне сполучення **плювати на все і вся**, що має значення ‘нехтувати ким-небудь, чим-небудь, не зважати ні на кого, ні на що’. Загальне значення поняття повноти вербалізовано контактним уживанням прислівників *все* та *вся*. Надмірну, нахабну, без будь-яких обмежень балакучість людини характеризують ідіомою **на всю (свою) обихідку**, яка сполучається зі словами *брехати, верзти* й т. ін. Фразеологічну одиницю **на всі заставки** в дискурсі використовують: 1) для опису людини, що кричить ‘скільки є сили (дуже голосно, гучно, швидко)’; 2) у поєднанні зі словами *їсти, уплітати* ФО набуває значення ‘жадібно, з апетитом їсти’. Для репрезентації значення ‘дуже голосно, дуже сильно’ *кричати, галасувати* в розмовній мові додають фразеологічні сполучення **на всю вулицю, на всю хату**, які можна розглядати як контекстуальні синоніми.

Отже, у сучасній українській мові досить широко представлені фразеологізми з компонентом **все (весь)** і компонентами-соматизмами

(*голова, очі, рот, язик, вуха, губа, горло, кров, кишки*), фразеологізмами, що позначають ментальні якості людини. Більшість із них – це фразеологічні сполучення (фразеологічні вирази) та фразеологічні єдності (фраземи).

Фразеологізми з компонентами-числівниками

Цифри посідають важливе місце в діяльності людини, що зумовило їх використання й у структурі фразеологічних одиниць. У процесі дослідження було виокремлено й проаналізовано фразеологізми з компонентом **все** та компонентом-числівником.

Розглянемо ад’єктивні за структурою фразеологізми з компонентом *кований*, що мають значення ‘дуже досвідчений, бувалий’: **кований на всі чотири ноги (копита); кований на всі ноги; кований на обидві**. Варіантні форми: *ноги / копита* (копито – частина ноги коня); *чотири / обидві / всі*. Ковані бувають лише коні, у яких чотири ноги (у буквальному розумінні – більше чотирьох в однієї особи бути не може), тобто числівник **чотири** втілює повноту всього можливого в конкретному випадку. Однак ці фраземи використовують для позначення певної якості (досвідченості) людини (у якій дві ноги), і у прислів’ї **кований на обидві** зазначений займенник є співвідносним із числівником **чотири**, тобто кількісна характеристика **два** й **чотири** в цих контекстах указує на максимально можливу кількість (утілює категорію **все**). В інших дієслівних фраземах використано числівник **чотири**, але додавання до опорного дієслова частки **–ся** розрізняє граматичне і, як наслідок, лексичне значення обох фразем: **підковувати / підкувати на всі чотири** – ‘добре навчати кого-небудь, даючи глибокі знання’; **підковуватися / підкуватися на всі чотири** – ‘добре навчатися чогось, набувати глибоких знань’.

Компонент **чотири** вживається у фраземі **падати на всі чотири** та варіантній формі **падати / впасти на коліна (навколішки, ниць)** у таких значеннях: 1) ‘виявляти кому-небудь велику шану’; 2) ‘підкорятися чийй-небудь волі, чиємусь впливу й таке інше, скорятися’; 3) ‘принижуючись, просити в кого-небудь про щось’; 4) ‘виявляти до кого-небудь почуття великої вдячності’.

Числівник **сто** використано у фраземі, що позначає найвищий ступінь якості й повноти її вираження: **на всі сто (процентів**

(*відсотків*)) і має такі значення: 1) ‘цілком, повністю’; 2) ‘має позитивні якості, властивості’; 3) ‘заслуговує цілковитого схвалення, правильний’. Числівник *сто* стає втіленням різних проявів: максимальної кількості, повноти оцінки.

Категорія повноти притаманна й фраземі *всім по сім*, що має значення ‘розподілити порівну, так, щоб усі були задоволені’: ...*вип’ємо за те, аби всім було по сім* (Казки Буковини). Але в конкретному тексті написання цього фразеологізму в лапках змінює його стилістичне забарвлення на саркастичне: – *От скоро почне голода землю ділити... Ха-Ха! Нащо багатьом стільки землі? Щоб, значить, “усім по сім”... Ха-ха!...* (М. Коцюбинський).

У результаті проведеного аналізу доходимо висновку, що в складі українських фразеологізмів з компонентом *все* й компонентом-числівником найчастіше вживається числівник *чотири*, менш продуктивні – числівники *сто*, *сім*.

Фразеологізми з одиницями тематичного поля “простір”

Українській мові притаманна значна кількість фразеологізмів, значення яких пов’язано з орієнтацією в просторі, зображенням його широти, з уточненням напрямку дій. Фразеологічне сполучення *на (у) всі (різні) кінці* (у значенні ‘скрізь, усюди, у будь-якому напрямі’) позначає необмежену кількість різноманітних напрямків, а фразеологічний вислів *по (у) (всіх (широких, далеких)) світах* (у значенні ‘скрізь, у багатьох місцях’) позначає будь-яку, майже необмежену відстань і безкрайній простір, варіативність напрямків, частин світу й навіть всесвіту. Синонімічна з висловом *по всіх світах* тавтологічна фразема *по всіх усюдах* (зі значенням ‘скрізь, де тільки можна’).

Числівник *чотири* є компонентом фразем *на всі чотири, на (всі) чотири боки (сторони), на (всі) чотири вітри*. Уважаємо, що числівник позначає чотири напрямки світу, а значення слів *боки, сторони, вітри* доповнюють мотивацію цілісного значення простору. Фразеологізм *на всі чотири* – стилістично нейтральний. У сполученні з дієсловами *іти, відпускати* ФО *на (всі) чотири боки (сторони)* має значення ‘іти куди завгодно, будь-куди’, вона вживається, коли ‘проганяють або відпускають кого-небудь з невдоволенням, обуренням’, ‘в різні місця, навкруги’. ФО *на (всі) чотири вітри* в поєднанні

з дієсловами *іти*, *забиратися* використовують для вираження 'злості, обурення, незадоволення, роздратування з приводу чогось, небажання бачити кого-небудь'. Ці фраземи марковано як грубі, лайливі, їх використовують, коли хочуть в образливій формі відштовхнути когось.

В українській мові функціює декілька фразеологізмів з компонентом **бік** з різними значеннями. Стилiстично забарвлений (з поміткою *жартівливо*) фразеологізм **на всі боки приступний** має значення 'такий, що всього досягне, спритний, меткий'; фразему використовують як позитивну характеристику жвавої людини. Для опису процесу, коли людина вдумливо, аналізуючи з різних боків, розв'язує якесь завдання, може бути використана ФО **крутити (вертіти) на всі боки** – 'довго розмірковувати над чим-небудь, намагаючись щось змінити'. **Кидатися на всі боки** означає 'діяти непослідовно, роблячи одночасно кілька справ і не завершуючи жодної' – це характеристика дезорганізованої людини. Фраземи **на всі боки**, **на весь світ** зі стилістичною позначкою *розмовні* використовують, коли йдеться про голосне розповсюдження інформації будь-де: **на всі боки** вживається зі словами *ляяти*, *славити*, *хвалити* й має значення 'дуже сильно, всіляко; повністю, цілком; навкруги, усім підряд' вихвалити або ляяти будь-кого. **На весь світ** уживається зі словами *кричати*, *верещати*, *розносити*, *розголошувати*, *розтрубити* й має значення 'всім'.

Фразеологічне сполучення (**всі**) **входи (ходи) й виходи** (варіантна форма **виходи й входи**) вживається з лексемами *знати*, *відомі*: 'знати найменші дрібниці, деталі, таємниці чого-небудь' (переважно життя, обставин, ситуацій, поведінки тощо). Значення вільного словосполучення **входи й виходи** пов'язане з характеристикою простору, але це фразеологічне сполучення використовують для зображення більш широкого кола явищ загальнолюдського життя.

Отже, у структуру фразеологізмів тематичного поля 'простір' входять: 1) слова із семою 'простір', що частково мотивують значення ФО; 2) вербальні одиниці (лексеми *кидатися*, *приступний*, *вертіти*, *іди*, *вітри*) й паралінгвальні засоби, які впливають на формування конотативних сегментів значення ФО ('голосно кричати', 'бути неорганізованою людиною', 'з обуренням когось проганяти' тощо); 3) компонент **все**, що посилює значення фразеологічних одиниць.

Висновки

У процесі аналізу фразеологічних одиниць із компонентом *все* було виокремлено три найбільш численні групи: 1) ФО з компонентами-соматизмами, 2) ФО з компонентами-числівниками, 3) ФО з одиницями тематичного поля “простір”. За традиційною класифікацією більшість із цих фразеологізмів являють собою фразеологічні сполучення (фразеологічні вирази) й фразеологічні єдності (фраземи); до ідіом можна віднести окремі приклади. Компонент *все* та його форми в цих фразеологізмах позначають повноту, сукупність явищ, посилений перебіг дій, вищий ступінь прояву якості. У деяких одиницях цей компонент може не вживатися, але семантика повноти в подібних фразеологізмах усе ж зберігається. Найбільш численними є групи фразеологічних одиниць із компонентами-соматизмами (*голова, очі, рот, язик, вуха, губа, горло, кров, кишки*) та ФО, що позначають ментальні й моральні якості людини, її емоційний стан (з компонентами *серце, душа, розум, думки, мрії*). У фразеологізмах з компонентами-числівниками частіше за все вживається числівник *чотири*, числівники *сто, сім* менш продуктивні. Склад фразеологізмів тематичного поля ‘простір’ доповнюють компоненти *кінці, вітри, сторони, боки, входи, виходи*, що вживаються в множині; у багатьох із них до значення просторових координат додаються конотативні значення. Усі вищезазначені компоненти фразеологізмів разом із компонентом *все* репрезентують поняття ‘повнота’, розширюючи й доповнюючи його значення. Стилiстичне маркування, конотації свідчать про активне залучення займенника *весь* та його форм у структуру фразеологізмів, що надає їм додаткового забарвлення й посилює оцінні смисли.

Поглиблені дослідження цієї групи фразеологізмів дадуть змогу детальніше схарактеризувати й доповнити зміст поняття повноти, що суттєво розширить уявлення про універсалії та сприятиме подальшій інтеграції української культури в систему загальнолюдського знання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вежбицкая, А. (1997). *Язык. Культура. Познание*. Москва: Русские словари.
2. Великий тлумачний словник (ВТС) сучасної української мови. Узято з <https://1531.slovaronline.com/16768-весь>.
3. Лисиченко, Л. (2009). *Лексико-семантичний вимір мовної картини світу*. Харків: ВГ «Основа».
4. Лисиченко, Л. А. (1969). Роль контексту у фразеологізації словосполучення. *Матеріали ювілейної сесії ХДПІ*

імені Г. С. Сковороди (с. 35–38). Харків: б. в. 5. **Лисиченко, Л. А.**, & Тимченко, І. В. (1992). Фразеологія у мовній картині світу Григорія Сковороди. *Тези доповідей республіканської наукової конференції, присвяченої 270-річчю з дня народження українського поета і філософа «Проблеми вивчення наукової і художньої спадщини Г. Сковороди»* (с. 50). Харків: ХДПІ. 6. **Скоробогатова, Е.** (2021). Грамматическое представление понятия полноты в русскоязычном поэтическом дискурсе: когнитивная основа и функционирование. *Наук. зап. ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Серія «Літературознавство»*, 2 (98), 168–192. 7. **Скоробогатова, Е. А.**, & Радчук, О. В. (2021). Роль прототипов *нет* и *без* в формировании и экспликации понятия “отсутствие” в русской поэзии. *Studia Slavica Hung.* 66 (1), 199–212. 8. **Тимченко, І. В.** (1990). Структурно-семантичний аналіз фразеологічних одиниць з компонентами-соматизмами *голова, вухо, ніс, язик*. (Дис. канд. філол. наук). Харків: ХДПІ імені Г. С. Сковороди. 9. **Ужченко, В. Д.**, & Ужченко, Д. В. (1998). *Фразеологічний словник української мови*. Київ: Освіта. 10. **Фразеологічний словник української мови**. Узято з <https://123.slovaronline.com/521-BECь>.

REFERENCES

1. **Vezhbytskaia, A.** (1997). *Yazik. Kultura. Poznanye [Language. Culture. Cognition]*. Moskva: Russkye slovary [in Russian].
2. **Velykyi tlumachnyi slovnyk (VTS) suchasnoi ukrainskoi movy [Big Explanatory Dictionary of the modern Ukrainian Language]**. Retrieved from <https://1531.slovaronline.com/16768-ves> [in Ukrainian].
3. **Lysychenko, L.** (2009). *Leksyko-semantychnyi vymir movnoi kartyny svitu [Lexico-semantic measurement of the language world picture]*. Kharkiv: VH «Osnova» [in Ukrainian].
4. **Lysychenko, L. A.** (1969). Rol kontekstu u frazeolohizatsii slovospoluchennia [The role of context in the phraseologisation of a word-combination]. *Materialy yuvileinoi sesii KhDPI imeni H. S. Skovorody – Materials of the anniversary session of the H. S. Skovoroda KhSNI* (pp. 35–38). Kharkiv: б. в. [in Ukrainian].
5. **Lysychenko, L. A.**, & Tymchenko, I. V. (1992). *Frazeolohiia u movnii kartyni svitu Hryhoriia Skovorody [Phraseology in the language world picture of Grigory Skovoroda]. Tezy dopovidei respublikanskoi naukovoï konferentsii, prysviachenoi 270-richchiu z dnia narodzhennia ukrainskoho poeta i filosofa «Problemy vyvchennia naukovoï i khudozhnoi spadshchyny H. Skovorody» – Abstracts of the republican scientific conference dedicated to the 270th anniversary of the birth of the Ukrainian poet and philosopher «Problems of studying the scientific and artistic heritage of G. Skovoroda»* (p. 50). Kharkiv: KhDPI [in Ukrainian].
6. **Skorobogatova, E.** (2021). *Hrammatycheskoe predstavlenye poniatiya polnoti v russoiozichnom poetycheskom dyskurse: kohnytyvnaia osnova y funktsyonyrovanye [Grammatical representation of the concept completeness in Russian poetic discourse: cognitive basis and functioning]*. *Naukovi zapysky KhNPU imeni H. S. Skovorody. Seriiia «Literaturoznaystvo» – Scientific notes of the G.S Skovoroda. The series «Literary Studies»*, 2 (98), 168–192 [in Russian].
7. **Skorobogatova, E. A.**, & Radchuk O. V. (2021). Rol' prototipov *нет* и *без* v formirovanii i e'ksplikatsii ponyatiya "otsutstvie" v russkoj poe'zii [The role of prototypes *нет* and *без* in the formation and explication of the concept “absence” in Russian poetry]. *Studia Slavica Hung.* 66 (1), 199–212 [in Russian].
8. **Tymchenko, I. V.** (1990). *Strukturno-semantychnyi analiz frazeolohichnykh odyntys z komponentamy-somatyzmamy holova, vukho, nis, yazyk [Structural-semantic analysis of phraseological units with somatic components holova, vukho, nis, yazyk]*. *Candidate's thesis*. Kharkiv: KhDPI imeni H. S. Skovorody [in Ukrainian].
9. **Uzhchenko, V. D.**, & Uzhchenko, D. V. (1998).

Frazeolohichniy slovnyk ukrainskoi movy [Phraseological dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv: Osvita [in Ukrainian]. 10. **Frazeolohichniy slovnyk ukrainskoi movy** [Phraseological dictionary of the Ukrainian language]. Retrieved from <https://123.slovaronline.com/521-ves> [in Ukrainian].

Даниленко Юлія Анатоліївна – кандидат філологічних наук, іноземний експерт Північно-Західного університету (м. Сіань, КНР), докторант кафедри зарубіжної літератури і слов'янських мов імені професора Михайла Гетманця, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; вул. Валентинівська, 2, Харків, 61168, Україна.

E-mail: alex.andr62@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1754-6571>

Danylenko Yuliia Anatoliivna – Candidate of Philological Sciences (Ph.D.), foreign expert at North-West University (Xian, China), Doctoral Candidate at the Department of Foreign Literature and Slavic Languages, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University; 2 Valentynivska Str., Kharkiv, 61168, Ukraine.

Надійшла до редакції 17 березня 2023 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Даниленко Ю. А. Українські фразеологізми з компонентом *все*. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. О. В. Халіман. Харків, 2023. Вип. 58. С. 161–173. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.11>

APA: Даниленко, Ю. А. (2023). Українські фразеологізми з компонентом *все*. *Лінгвістичні дослідження*, 58, 161–173. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.11>